

БОРЯНА ЦАЧЕВА-СТАТКОВА

ПОСЛЕСЛОВ

chitanka.info

Когато четем някой исторически роман, много често се питаме: къде всъщност свършва историческата истина и къде започва легендата или авторовият разказ. Наред с това всеки изпитва желание да научи още нещо за героите на романа, да разшири добитите за тях познания, да се порови малко в епохата, в която са живели. Всичко това е съвсем естествено и обяснимо. Човекът винаги се е стремил към знания — все по-нови и все по-богати — било за миналото, било за настоящето или за бъдещето.

Откликвайки на желанието на повечето от читателите да попълнят познанията си за историческите лица, използвани от автора в романа и за епохата, в която става действието, ние преценихме за полезно съставянето на този, макар и не подробен послеслов.

За да разберем по-лесно връзката между описаните събития, налага се да започнем с:

КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА ИСТОРИЯТА НА ЗЕМИТЕ КРАЙ НИЛ

В резултат на първите политически съюзи в земите край делтата на голямата африканска река възникнало Северното царство (Долен Египет), докато Южното царство (Горен Египет) се образувало от политическите съюзи, сключени между град Мемфис (близо до днешния Кайро) и земите от първите прагове на Нил. Същинската история на Египет започва от 2000 година преди новата ера с обединяването на тези две царства от фараона Менес от I египетска династия.

Историците я разделят на няколко големи периода.

Старо царство — от 2900–2270 година пр.н.е. Обхваща I до VI династия. Това е времето на една нова, възникваща култура, която създава свой собствен стил, своя писменост, свои закони и религия.

Следва период от близо 170 години, познат под името Първи преходен период — от 2270 до 2100 година преди новата ера, през който се изреждат повече от тридесет фараона от VII до X династия.

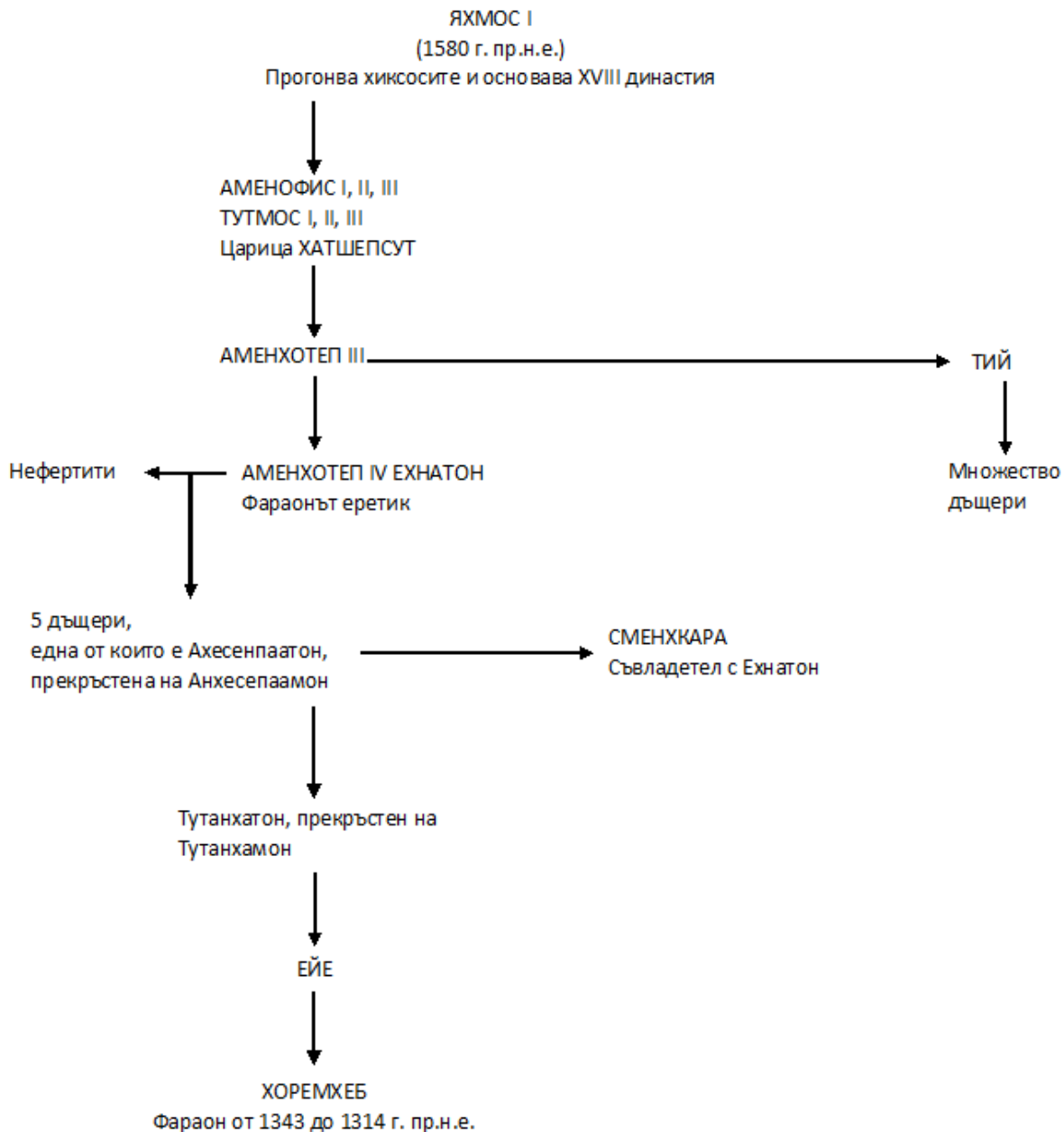
Средно царство — от 2100 до 1700 година преди новата ера. Обхваща царуването на фараоните от XI до XIII династия. Характерни за този период са културният разцвет и забележителните строежи, извършени при управлението на четиримата владетели на име Аменемхет и трима на име Сезострис. Тяхното царуване завършва с нахлуването в Египет на азиатските нашественици — хиксози, —

известни под името царе пастири. Отново следва преходен период, познат като Втори преходен период — от 1700 до 1555 година преди новата ера. Той минава под владичеството на хиксосите. Обхваща XIV-XVII династия.

Ново царство — от 1555 до 1090 година преди новата ера. Включва XVIII до XX династия. Този период е от най-голям интерес за нас, тъй като в романа „Тутанхамон“ се разказва за повечето от фараоните на XVIII династия.

Както се вижда от схемата, за родоначалник на XVIII династия се смята Яхмос I, който с победата си над хиксосите поставя началото на Новото царство. След този период следва Третият преходен период — от 1090 до 712 година пр.н.е., обхващащ фараоните от XXI до XXIV династия и периода, познат като Късна епоха — от 712 до 525 година пр.н.е. Това е било времето на XXV и XXVI династия. Последният представител на XXVI династия бил сразен от персийския цар Камбиз в битката при Пелузия, след което Египет се превърнал в персийска провинция. През 525 година завършва историята на Древен Египет и на неговата хилядолетна цивилизация.

Тъй като в нашия роман са описани събития от периода на Новото царство, ще се спрем по-подробно на тази епоха или по-точно ще върнем авторовия разказ в неговата историческа епоха.

Край на династията

Схема на XVIII египетската династия

НОВОТО ЦАРСТВО

Както се споменава и в романа, фараон Яхмос I изгонил окончателно от Египет азиатските нашественици хиксосите и поставил началото на XVIII египетска династия и на Новото царство. Това

станало към 1555–1560 година пр.н.е. Яхмос I обединил отново страната, преминал с войските си в Южна Палестина и възстановил господството на Египет в Нубия.

Приемниците на Яхмос I — Тутмос I и най-вече Тутмос III — присъединили към територията на Египет още някои страни от южните райони на Мала Азия. Древноегипетската империя включвала в пределите си огромна територия. По онова време с нея не можела да съперничи нито една страна от източния свят: нито силната Хетска държава в Мала Азия, нито войнственото царство Митани, разположено и долината на река Ефрат. В Тива — столицата на Египет — непрестанно прииждали несметни богатства — злато от рудниците на Нубия, слонова кост, сребро, мед, скъпоценни камъни и изящно изработени предмети. Докарвали и извънредно много роби. В двора на фараона се ширел небивал разкош.

При царуването на Аменхотеп III Египет достигнал такова величие, какаото нито преди това, нито впоследствие той вече не познал. От брака на Аменхотеп III и красивата царица Тий, която произхождала от народа, се родил бъдещият фараон Аменхотеп IV.

Още в началото на своето управление Аменхотеп IV влязъл в остър конфликт с жреците на тогавашните божества, които в известна степен ограничавали властта му. Жреците били извънредно влиятелни, богати и имотни. За да се справи с тях, фараонът решил да отнеме от ръцете им най-важното тяхно оръжие — идеологическото влияние. Той решил да реформира коренно дотогавашната религия, която изисквала култ към много божества. Аменхотеп IV въвел култа към Слънчевия диск — бога Атон, и дори сменил името си Аменхотеп, което значело „Амон е доволен“ (Амон бил един от почитаните дотогава божества) в Ехнатон — „Желан от Атон“. Религиозната реформа на фараона имала и друга цел. Огромната империя, образувана от присъединените към Египет страни, се нуждаела от нова религии, която да обедини всички поданици. Предишните ѝ форми били с чисто египетски характер и не удовлетворявали новите нужди.

За да скъса с всички стари религиозни традиции, останали от неговите праотци, Ехнатон решил да изостави предишната столица Тива, с всичките ѝ храмове на старите божества, и да построи на 450 километра северно от нея нова столица. Нарекъл я Ахетатон (близо до

днешното селище Тел ал-Амарна), което значело „Хоризонт на Атон“. Авторът на нашия роман подробно описва живота в новата столица.

Всички тези реформи изисквали огромни средства. Отначало в царската съкровищница постъпвали данъци от милионите египетски земевладелци и от присъединените страни. Безропотно превивали гръб и десетки хиляди роби. Постепенно обаче се надигало недоволство. Величествените строежи в новата столица погълнали голяма част от златото на царската съкровищница. Присъединените към Египет страни също започнали да надигат глава. Окуражени от отслабването на властта на фараона и от нарастващото недоволство вътре в страната, войнствените съседи отново изострили апетитите си. Всички неудачи в управлението на фараона, та дори и природните бедствия — суша или големи наводнения — приписвали на вероотстъпничеството на царя и на гнева на предишните богове. Наричали го фараон еретик или фантазьор.

На тринадесетата година от управлението на Ехнатон дъщеря му Меритатон се омъжила за принц Сменхкара, с когото Ехнатон споделил престола, като го обявил за свой съвладетел. Вероятно по този начин той възнамерявал да укрепил авторитета на властта. Сменхкара обаче починал около три години след това. Неговата мумия била намерена в гробницата на царица Тий — майката на Ехнатон.

Втората от петте дъщери на Ехнатон се омъжила за Тутанхатон, който, според някои археолози, бил доведен брат на Ехнатон, а по мнението на анатома д-р Дери — изследовател на мумията на Тутанхамон — той бил роден син на Ехнатон, но вероятно от друга майка, а не от съпругата му царица Нефертити. Не е известно дали след смъртта на Сменхкара Ехнатон е присъединил към престола Тутанхатон или пък младият му зет е станал фараон след неговата смърт. Въз основа на някои стенописи от гробницата на Тутанхамон известни археолози са склонни да приемат, че Ехнатон сам го е присъединил към управлението. Авторът на романа приема обратната версия, а именно че Тутанхамон е коронясан след смъртта на Ехнатон и впоследствие се оженил за дъщеря му Анхесенпаатон.

Тутанхамон царувал около шест години. От аутопсията на неговата мумия е установено, че е умрял на 18–19 години. В първите години на царуването си той бил съвсем млад, поради което фактически страната се управлявала от доверените му велможи-регенти. Името на

един от тях е известно. Той е Ейе. Божественият баща — един от главните герои на романа.

До разкриването на гробницата на Тутанхамон за младия фараон почти нищо не се знаело. По-късно обаче след разчитането на някои надписи било установено, че той възвърнал култа към предишните божества, а на жреците на стария бог Амон възстановил правата и почестите. След първите три години от царуването си той напуснал Ахетатон и се завърнал в предишната столица Тива, където наредил да поправят запустелите храмове на старите божества и да издигнат нови. За да покаже пред всички уважението си към стария бог Амон, фараонът променил името си от Тутанхатон в Тутанхамон, а това на жена си от Анхесенпаатон в Анхесенпаамон. Всички тези реформи имали за цел да възвърнат на Египет предишната мощ и да укрепят властта на фараона, примирявайки го с влиятелните жреци на старите божества. Голяма подкрепа в това отношение Тутанхамон получил от стария си и опитен велможа-регент Ейе, който след смъртта му поел престола.

Разкриването гробницата на Тутанхамон не внесло много нови данни за неговия живот, тъй като в нея не били намерени никакви папируси или други документи. Дори самият откривател на гробницата — Хауърд Картър — заявил веднъж, макар и може би на смях, че „от целия живот на Тутанхамон сигурен може да се счита само един факт, че е умрял и че е бил погребан“. Имаме пълно основание да приемем всички подробности от живота на младия фараон, разказани от Жан-Франсоа Пеи като плод на неговото творческо въображение.

Както вече споменахме, след ранната смърт на фараона, за която не се знае абсолютно нищо, престолът се заел от опитния Ейе. Той бил вече твърде стар и управлявал само няколко години, като продължил политиката на Тутанхамон. След неговата смърт управлението на страната преминало в ръцете на талантливия пълководец Хоремхеб, който авторът на романа основателно нарича генерал Хоремхеб. Известно е, че под неговото командване са били голяма част от войските на Египет още при управлението на Ейе. Като фараон, Хоремхеб успял да укрепил положението в страната. Периодът на неговото близо тридесетгодишно царуване се счита като нова страница в историята на Египет — залез на XVIII династия и начало на XIX

династия, при която великата цивилизация отново достига едни от върховете на своето развитие.

ДОЛИНАТА НА ЦАРЕТЕ

В религията на древните египтяни огромна роля играел култът към мъртвите. Разпространени били редица поверия, свързани с представата за задгробния живот на мъртвите. Египтяните проявявали големи усилия да осигурят на умрелите всичко онова, което им било необходимо и ценно в земния живот, любими дрехи, колесници, накити и пр. Това, разбира се, било немислимо за бедните селяни и роби, които умирали с хиляди при строежите на величествените храмове. Тях заравяли набърже в пламтящите пясъци на пустинята, където скоро се превръщали в пепел. Постепенно на по-знатните покойници започнали да изграждат гробници. Наред с тялото на умрелия в тях поставяли и част от предметите, които го окръжавали в земния живот. За да се запазят телата за задгробния живот, египтяните ги мажели с благовонни масла, обвивали ги с различни превръзки. Така се стигнало до изкуството на балсамирането на тялото и до приготвянето на мумиите, тайната, на което все още не може да се счита за разкрита.

Гробниците на богатите представлявали привлекателни места за крадците. Скъпоценните предмети и накити, които затваряли в тях, често били обирани. Затова до наши дни са останали извънредно малък брой непокътнати гробници от онази отдалечена епоха.

По време на Новото царство знатните покойници и фараоните погребвали в една местност, известна днес като Долината на царете. Тя се намирала на западния бряг на Нил, срещу градовете Карнак и Луксор. По онова време била силно охранявана от специална стража.

Строителството и поддържането на този огромен град на мъртвите изисквали многочислен персонал, който бил подчинен на началника на Тиванския некропол. Стражата живеела в казарми, а в малка къщи, които по-късно образували села, живеели изкопчици, строителни работници, каменоделци и художници, разни майстори и мумификаторите, които балсамирали тленните останки. Творческата фантазия на автора пресъздава живота в едно такова село, което той назовава Тикина.

Първият фараон, погребан в Долината на царете, бил Тутмос I. За да не се привлича вниманието на крадците, цялата погребална

церемония трябвало да се извърши в абсолютна тайна. Това се доказва от един документ, достигнал до нас, писан от архитекта на гробницата на Тутмос I на име Икени. Той гласи следното: „Само аз надзиравах строежа на скалната гробница на Негово Величество. Никой нищо не видя, никой нищо не чу!“. Вероятно работниците, участвували в строежа на гробницата, след завършване на работата са били избити.

ГРОБНИЦАТА НА ТУТАНХАМОН

Известно е, че през 1902 година в Долината на царете започнали разкопките на американския археолог Теодор Дейвис, които продължили около дванадесет години. При тях се разкрили някои гробници на древноегипетски фараони, като тези на Сипта и Хоремхеб, на Тутмос IV. Намерен бил и ковчегът с мумията на фараона еретик Аменхотеп IV Ехнатон. При разкриването на неговата гробница били намерени също няколко глинени печата с името на Тутанхамон. В съседни разкопки Дейвис открил същото име върху една фаянсова чаша, както и върху няколко златни плочки. Можело следователно да се гради хипотеза, че по времето на Ехнатон, тоест преди около четири хиляди години, е живял някакъв човек на име Тутанхамон, но какъв е бил той и какви са били неговите заслуги, за да бъде издълбано името му върху печатите, върху фаянсовата чаша и върху златните плочки, все още никой не знаел.

След Дейвис разкопките в Долината на царете били продължени от неговия ученик Хауърд Картър и финансирани от английския меценат лорд Карнарвън. Сътрудничеството между опитния Картър и фанатизирания лорд се оказало изключително плодотворно. Те търпеливо работели години наред и продължили да разравят парче по парче Долината, надявайки се да разкрият още някоя гробница на египетски фараон или някои други находки, които биха обогатили познанията за все още непроучените тогава халки от веригата на древноегипетската история. Първите години на тяхната съвместна работа не им донесли много радости и изненади. В подножието на разкритата вече гробница на Рамзес VI изследователите се натъкнали на находка от работнически колиби, датиращи от XX династия. Когато разчистили развалините и пръстта, пред археолозите се открил входът на някаква гробница. Това станало на 5 ноември 1922 година. Хауърд Картър наред с работниците дни наред разривал стъпало по стъпало

стръмната стълба, която подела към вратата на гробницата. На 27 ноември 1922 година Картър и лорд Карнарвън се изправили пред първата врата, на която открили печатите на Тутанхамон. Когато разчистили последните развалини от входа, изследователите намерили парчета от съдове и сандъци с имената на Ехнатон, Тутмос III, Аменхотеп III и Тутанхамон. При толкова много имена на първоначалните находки, все още не можело да се отгатне на кого всъщност е била тази гробница. Отворили вратата. Пред очите им се разкрил коридор, запълнен с мазилка и камъни. Картър открил следи от крадци. Пред изследователите изникнали редица въпроси. Навярно други преди тях са били прониквали тук. Може би гробницата е била вече ограбена?

След усилена работа в продължение на няколко дни Картър и хората му разчистили коридора и се изправили пред втора врата, на която също стояли печатите на Тутанхамон. И тук обаче открили следи от крадци...

Направили отвор на втората врата, откъдето при светлината на свещ Картър видял, според неговите думи „приказни неща“. Когато отворили вратата, Картър и лорд Карнарвън се озовали в голямо помещение, в което лежали в безпорядък множество различни предмети: скринове, ракли, алабастрови вази, части от колесници, обковани със злато кресла, златни носилки, изображения на животи и какви ли не други неща. Подобно на стража една срещу друга стояли две черни статуи със златни престилки, златни сандали, с жезли и боздугани и с блестящата свещена змия на челата. Не се виждал никакъв саркофаг с мумия. Изследователите съзерцавали със затаен дъх всички тези предмети. Някои от тях били истински шедеври на древноегипетското изкуство. Картър и лорд Карнарвън си давали сметка не само за материалната стойност на богатата находка. Те виждали в нея сигурен източник на сведения за науката.

Скоро се установило, че между двете статуи близо до пода имало още една — трета поред — запечатана врата. Непосредствено над пода обаче отново забелязали дупка. Навярно и тук били прониквали крадците. На всеки от археолозите станало ясно, че ако зад третата врата е имало мумия, то най-вероятно било тя да е ограбена и унищожена.

Не след дълго някой забелязал още една, четвърта врата и до нея широко отворение. Пъхнали електрическата лампа вътре и открили ново помещение, по-малко от предишното, претъпкано с най-различни предмети и скъпоценности. Отново изследователите изпаднали в захлас. Тук били струпани още по-скъпи и изящни предмети.

След като Картър и лорд Карнарвън разгледали и най-незначителните предмети, след като преценили каква огромна работа ще изисква тяхната обработка и транспортиране, те взели категоричното решение да отложат за по-късна дата отварянето на третата запечатана врата. Може би там все пак ги очаквала голямата изненада!? Археолозите преценили, че в никакъв случай не бивало да предприемат бързи разкопки. Важно било да се установи точно първоначалното положение на всяка вещ, както и да се запитат специалистите по какъв начин да се консервират намерените предмети. Никой от тях се разпаднала на прах, щом били докоснати. Всички тези въпроси не можело да се разрешат веднага и на място. Предметите били извънредно много на брой — само в първото помещение, наричано преддверие, имало към 600–700. Необходимо било търпение.

Към средата на февруари 1923 година преддверието било опразнено, а през май същата година, с помощта на специална, сглобяема теснолинейна линия първите тридесет и четири сандъка били пренесени в Кайро.

На 17 февруари 1923 година пристъпили към отварянето на третата запечатана врата. На този тържествен момент присъствували множество правителствени лица и учени. Всички следели със затаен дъх всяко движение на Картър. Когато направил достатъчно голям отвор, той вкарал в него електрическата лампа и осветил помещението. Пред очите му блеснала стена от масивно злато. Тя запречвала целия вход. Скоро обаче станало ясно, че вратата водела към погребалната камера със саркофага. Това, което Картър взел в първия момент за стена, се оказало страничната стена на едни огромен златен саркофаг, в който вероятно лежали останалите ковчези и мумията. Той изпълвал почти цялото помещение. Картър и Карнарвън отворили двукрилите врати на саркофага, залостени с резе. Вътре се разкрил втори златен саркофаг. Върху резето му стоял непокътнат печат. Двамата мъже въздъхнали с облекчение. Навярно тук не били прониквали крадци!

Имали всички основания да вярват, че ще намерят мумията на фараона непокътната.

Скоро двамата мъже открили в единия край на помещението още една врата, която водела към друга, неголяма стая. Още от първия поглед те си дали сметка, че най-големите съкровища в гробницата били събрани именно там.

По-нататъшното изследване на тази най-богата находка и историята на археологията продължило няколко зими. Междувременно на 5 април 1923 година починал лорд Карнарвън. Картър трябвало да продължи работите сам.

Най-важните следващи проучвания — отварянето на третия златен саркофаг, изваждането на няколко скъпоценни ковчега и изследването на мумията на Тутанхамон — били направени през зимата на 1926–1927 година.

Ето как в своите бележки Картър описва отварянето на третия саркофаг.

С едва сдържано вълнение пристъпих към отварянето на третия саркофаг и сигурно никога не ще забравя този изпълнен с напрежение момент в нашата тежка работа. Прерязах въжето, отстраних ценния печат, изтеглих резето назад, разтворих вратите и пред нас се показа четвърти саркофаг. И той приличаше на останалите, само че беше още по-разкошен и по-изкусно изработен от предишния. Какъв незабравим миг за археолога! Отново се изправяхме пред неизвестността. Какво се криеше в този саркофаг? С голямо вълнение отдръпнах резето и на последните, незапечатани врати; те бавно се разтвориха. Показа се огромен ковчег от жълт кварцит, който изпълваше целия саркофаг — недокоснат, сякаш богобоязливи ръце току-що бяха притворили капака му. Незабравима гледка, която сиянието на златото правеше още по-прекрасна! На долния край на саркофага простираше ръце и крила една богиня-пазителка, сякаш искаше да отблъсне натрапника. Със страхопочитание стояхме пред този красноречив жест...

Най-после на 3 февруари 1927 година пред Картър и неговите помощници се показал разкритият ковчег на фараона — истинско произведение на изкуството. След отстраняване на капака отвътре се открила златната маска, изобразяваща Тутанхамон, която подробно е описана в романа. Близко до лицето лежало венче от незабравки. Цветята се познавали великолепно. По-късно Картър предава този момент в бележките си със следните думи: „Това бе трогателно малко венче от цветя — последен поздрав на младата вдовица към нейния обичан съпруг. Целият царствен разкош и великолепиe, блясъкът и сиянието на златото избледняха пред скромната увехнала китка, чиито някогашни багри все още пъстрееха с бледо сияние. Тези цветя говореха най-красноречиво за мимолетността на хилядолетията“.

От скромното венче незабравки творческата фантазия на Жан-Франсоа Пеи пресъздаде след тридесет века трогателната история на Тутанхамон и Селанке.

Изследователите последователно отворили и следващите два кончета. Последният бил от масивно злато. Стойността му не се поддавала на преценка.

Мумията била разкрита едва на 11 ноември 1927 година. Тя била в много лошо състояние. Внимателното ѝ проучване от анатома д-р Дери обогатило науката с извънредно интересни нови данни.

Тялото на младия фараон било обсипано с множество накити. При разкриването му изпод многобройните платнени обвивки се появявали все нови и нови скъпоценности. Тутанхамон бил наистина буквално покрит с няколко пласта злато и скъпоценни камъни.

Повечето от намерените в гробницата предмети и накити понастоящем се съхраняват в музея на град Кайро.

Никое археологическо откритие не е намирало толкова широк отзвук в печата, както откритието на Картър и лорд Карнарвън. Още първите съобщения за намирането на гробницата събудили изключително голям интерес както у специалистите, така и у любителите на сензации. А когато разкрили несметните богатства, лежащи в продължение на няколко хилядолетия в Долината на царете в Египет, се излял цял поток от журналисти, специалисти, туристи и др. (Известно е, че за три месеца през 1926 година гробницата била посетена от 12 300 туристи.)

Новите исторически данни, получени от тази изключително голяма археологическа находка, послужиха на Жан-Франсоа Пеи за основа на историческия роман „Тутанхамон“.

Боряна Цачева-Статкова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.